

A földrajztanárok felkészítésében tehát vannak dolgok, melyek felelősségét nem vállalhatja magára a tanárképző főiskola (például a közoktatási rendszer átalakulása vagy a tantervi szabályozás kérdése). A gyerek- és környezetközpontú szemléletmód kialakulását azonban továbbra is fel kell vállalnunk. Megvalósulása ugyanis még sok tényezőt, de elsősorban a tanár személyiségén múlik majd.

MAKÁDI MARIANN

A Körlánc (egy USA-Magyar Környezeti Nevelési Projekt) első éve

A magyarországi rendszerváltozást követően megindult a közoktatás és az iskolarendszer fejlesztése. Szükségessé vált az évtizedeken át centrális ideológiai erőszakkal irányított, uniformizált iskolarendszer átalakítása. Cél a pluralisztikus, a helyi szükségleteknek megfelelő kreatív iskola, amelyet a Kormányzat a helyi közösségek számára „visszaad”. Ehhez nyújt jogi garanciákat az új Közoktatási Törvény, amelyet 1993. nyarán fogadott el a Magyar Köztársaság Parlamentje. Eztáltal lehetővé válik az iskolák fokozott önállósága, és a helyi közösségek intenzívebb befolyása.

A háttér

Magyarország a környezeti nevelés terén is felszámolni igyekszik a lemaradást. Két környezeti nevelési egyesület jött létre, több száz nem-kormányzati környezetvédelmi csoport dolgozik, tanúsítva a környezetkultúra iránti fokozott érzékenységet a polgári szférában.

A közoktatásnak sok betegsége van: az iskolaszervezet merevsége, a pedagógusképzés hiányai, az iskolai tantervek többségének elavultsága súlyos örökségként viseli magán a korábbi évtizedek bélyegét. Mindezek a problémák koncentráltan okozzák a környezeti nevelés jelenlegi hiányosságait.

A pedagógusok megszokták azt, hogy a központilag előírt tantervet használják, azaz egyszerűen végrehajtják a központi elképzelést.

Nagyon nehezen tör át a helyi tantervkészítés, a kerettanterv használatának gyakorlata. Ugyanakkor hiányzik a környezeti nevelés a pedagógusképzésben, nincsenek tankönyvek, taneszközök, az óvodák, iskolák életében nem játszik számottevő szerepet a környezeti nevelés. Hiányosak a hazai közgondolkodással és magatartáskutatással kapcsolatos szociológiai vizsgálatok.

Ebben a viharosan változó iskolarendszerben született meg a Körlánc Project. Küldetése: előbbre segíteni a környezeti nevelés fejlődésének ügyét, olyan módon, hogy egyszer mind az ország közoktatási rendszer-váltása aktív résztvevőjévé é előmozdítójává váljon. A Körlánc a helyi közösségek és az iskola együttműködésében új utat próbál ki a helyi közösségek demokratizálódásának útkeresésével. A helyi lakosokat az önkormányzati hatalom kiszolgáltatottjaiból öntudatos és a helyi (nevelési-) politikába aktívan bekapcsolódó polgárrá segíti válni – ezzel is egyfajta környezeti nevelési hatást fejt ki.

A Körlánc megszületése és működése

1992. tavaszán egy magyar szakértő küldöttség az EPA meghívására tanulmányutat tett az USA különböző városaiban abból a célból, hogy tanulmányozza az Államok kör-

nyezeti nevelésének tartalmát, intézményeit, módszereit, koordinálását és menedzsmentjét. Az út során megállapodás született az *EPA Külügyi Osztálya*, a *Vermont-i Institute for Sustainable Communities* és a *Magyar Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium* között egy 14 hónapos Project létrehozására.

A Project célja a helyi közösségek közreműködésével történő tanterv- és programfejlesztés megvalósítás és értékelés módszerének magyarországi kifejlesztése és terjesztése.

A Project két Munkacsoportja létrejött egy-egy Tanítóképző Főiskolán, amelyeknek a környezeti nevelés terén kezdeményezéseik voltak.

A Főiskolákhoz gyakorló iskolák, óvodák is tartoznak. Ezeknek a Tanítóképző Főiskoláknak a közelében erőteljes nem-kormányzati környezetvédő szervezetek működnek és e városokban dolgoznak az USA Békeszolgálat önkéntesei is.

A Körlánc céljai

- Törekszik a helyi közösségek bevonásával történő környezeti nevelési programok kidolgozására, kipróbálására és terjesztésére
- Szorossá teszi kapcsolatait a hazai pedagógusképző intézményekkel, a környezeti nevelés fejlesztését végző csekélyszámú kutatóhellyel
- A Project tanulságait, eredményeit átadja az ország érdeklődő közösségeinek, a hasonló helyzetben lévő régióknak, a szomszédos országoknak
- Az Institute for Sustainable Communities segítségével adaptálja a környezeti nevelés legfrissebb módszereit, eljárásait.

A Projectet a Washingtoni Környezetvédelmi Hivatal támogatja 33000 US\$-val. Ezenkívül támogatást kap a Minisztériumtól, Főiskoláktól, vállalkozóktól.

A Körlánc publikációs és média tevékenysége révén tíz hónap alatt hálózattá szerveződött. A két Munkacsoport eredményeire és díjtalanul felkínált szakmai szolgáltatásaira gyorsan felfigyeltek az óvodák, iskolák. Ma már 250 körül van a „külső tagok” száma. Ezzel a Körlánc létrehozta a környezeti nevelés magyarországi fejlődését elősegítő innovatív óvodák, iskolák, Tanárképző és továbbképző intézmények hálózatát. A Körlánc olyan forrássá vált, amely folyamatosan importálja, adaptálja és előállítja a környezeti nevelés tervezéséhez, megvalósításához és fejlesztéséhez szükséges információt, segédanyagokat, módszereket, beleértve a pedagógusképzés és továbbképzés területét is.

A Körlánc szó egy gyermekdalra emlékeztet. A Kör-szó a környezetünkben való összezártásra utal, a Lánc pedig az összekapcsolódást fejezi ki. A gyerekek által ismert dalocska olyan képi asszociációt ébreszt, amely a modell egyszerűségét és gyermekközpontúságát fejezi ki.

A Körlánc Project részei

A Körlánc Iroda a szakmai és technikai irányítást végzi. Itt készül a havonta megjelenő és díjtalanul terjesztett Hírmondó, amelyből eddig tizennégy szám jelent meg, több, mint hatezer példányban. A Körlánc Iroda tervezi és koordinálja a továbbképzéseket, a nyitott napokat és bemutatókat. Jelentős hírterjesztői tevékenység folyik, a rendszeres sajtókapcsolatok, a médiákkal való szoros együttműködés biztosítja a széleskörű szakmai nyilvánosságot.

A Körlánc ház emeletei

A Munkacsoportokban folyó tevékenység egy három emeletes házhoz hasonlít. Az első szinten folyik az óvodai és az iskolai helyi környezeti nevelési tantervek kidolgozása

és megvalósítása, a közösségek bevonásával. A második emeleten a tanítóképzés hasznosítja az iskolai gyakorlat modern tapasztalatait, a folyamatba bevonjuk a főiskolai hallgatókat, a pedagógusképzési tematikába, kurzusokba közvetlenül beépíti a környezeti nevelés modern ismereteit, a tanítási képességeket fejlesztő gyakorlatokat. A harmadik emeleten a tanítók továbbképzése áll, hiszen a magyarországi tanítótársadalom soktíz-ezres tömege a képzés során semmiféle felkészítést, segítséget nem kapott a környezeti nevelési feladatai ellátásához.

A közösségek bevonásával végzett helyi környezeti nevelés az óvodákban és az iskolákban

A Körlánc egyik munkacsoportja Esztergomban, a másik Kecskeméten dolgozik. Mindkét Munkacsoport a helyi Tanítóképző Főiskola Természettudomány tanszékén létesült, ugyanis hagyományosan a természettudományos nevelés keretein belül valósult meg korábban és jelenleg is a környezeti nevelés. A helyi tantervek elkészítésébe és megvalósításába be kellett vonják a közösségeket – ez Magyarországon rendkívül szokatlan, ismeretlen eljárás. Korábban a tantervet a tanító készen kapta a Minisztériumtól. A mai törekvések az országban arra irányulnak, hogy a tanítók alkossanak a kerettantervekből helyi tantervet. Ám egyedül a Körlánc képviseli Magyarországon azt az irányzatot, hogy a helyi tantervek alkotását a közösségek bevonásával végezzék.

Az óvodákban és iskolákban a családokat nehéz bevonni a nevelés megtervezésébe, ellenőrzésébe. Ugyanakkor sok apró jelből érzékelní, hogy megindult a „zöldítés”, növénytelepítések, a hulladékkezelés szétválogató módjainak bevezetése, az újrapiapírból készült füzetek preferálása, természeti és környezetvédelmi témájú rendezvények, vetélkedők tartása, rajz- és képzőművészeti kiállítások, egészségmegőrzési programok jeleztek a folyamatot. Még kezdetlegesek a hitoktatók – és általában a helyi felekezeti közösségek – bevonása a környezeti nevelési folyamatokba. Gyengék a kapcsolatok (ha egy-egy esettől eltekintünk: nincsenek is) a helyi vállalkozókkal, vállalatokkal.

Mindkét munkacsoportban létrejött és megszilárdult a hallgatók körében egy-egy speciális érdeklődésű csoport

A Körlánccal kapcsolatos információk, a környezeti nevelés témája megjelent a hallgatói fórumokon, rendezvényeken. Hallgatók rendszeresen résztvettek – a tanáraikkal együtt – a Körlánc továbbképzéseken, bekapcsolódtak az óvodai és iskolai nyitott napok, ökológiai jellegű rendezvények megszervezésébe.

Kimagasló és országos jelentőségű az Esztergomi Munkacsoport által életre hívott és elismerő szakmai visszhangot kiváltó Tanítójelöltek Országos Környezetismeret Tanítási Versenye, amelynek fókuszában e tantárgytípus környezeti nevelési lehetőségei állottak.

A magyarországi Tanítóképzésben újdonságként kidolgoztunk egy öt szemeszterből álló tematikát, amely a tanítói munkában a környezeti nevelésre összpontosít. Ez olyan szakemberek képzését segíti elő, akik iskolájukban az elemi környezeti nevelés „karmestereivé válnak”.

A tanév során az USA partnereinkkel számos továbbképzést tartottunk Ezek témái:

- A környezeti nevelés modern stratégiája, céljai és érték prioritásai
- A víz, a levegő, a talaj, mint környezeti nevelési tartalmak
- A környezeti nevelés értékelése
- A hulladék-kezelési szokások pedagógiai formálása
- A városi környezeti nevelés
- A környezeti nevelés a természetben
- A környezeti nevelés helyi menedzselése
- A helyi tantervek kialakításának stratégiája, tervezési módszerek.

A Workshopokon mindösszesen több, mint ötszáz tanító, tanár, óvónő vett részt, iskolavezetők és főiskolai tanárok, önkormányzati és NGO-aktivisták, szülők.

A Körlánc egyik központi célkitűzése a kifejlesztett eredmények megosztása, terjesztése. E célból hoztuk létre a havonta megjelenő Körlánc Hírmondót. A hálózat létreho-

zásában nagy szerepe van a Projekt Iroda levelezési munkájának, amellyel biztosítja mintegy 250 külső taggal való alkalmi illetve folyamatos kapcsolattartást.

A *Körlánc Project* első tizenkét hónapja lezárult. Az első lépés a legnehezebb, a pionírok munkája a legromantikusabb. Magyarország és a régió környezeti gondok sokaságával küzd. Szomszédos országban háború folyik, Dunánkat és vizeinket, levegőnket a gondatlanság katasztrófálisan elszennyezte. A Körlánc olyan jövőt alapoz meg, amely a fenntartható társadalmat célozza. Országos érdek, hogy munkáját folytassa és szélesítse.

HAVAS PÉTER

Amerikai szakemberek a környezeti nevelésről

1992 nyarán kezdődött Magyarországon a Körlánc projekt. Erről az amerikai-magyar környezeti nevelési kezdeményezésről, céljairól, elveiről az Iskolakultúra III. évf. 2. számában már beszámolt a projekt hazai szakmai vezetője, Havas Péter. A Körlánc az amerikai és a magyar környezetvédelmi minisztérium együttműködése alapján jött létre. Két munkacsoporttal dolgozik, az egyik az esztergomi Vitéz János Tanítóképző Főiskolán alakult meg, a másik a kecskeméti főiskolán. A projekt leglényegesebb eleme a helyi sajátosságokon alapuló, helyi közösség bevonásával megvalósuló környezeti nevelés kialakítása. Fontos törekvése a tantárgyi korlátok széttörésével az integráció minél szélesebb körű megvalósítása, a közvetlen tapasztalatok felhasználása a nevelő munkába. Az ismeretközlésen túl az attitűdök, szokások formálása is központi célkitűzése a projektnek.

A munkacsoportok kiválasztásánál fontos szempont volt, hogy azok pedagógusképző intézetekben legyenek, mert így lehetséges a kifejlesztett módszerek közvetlen kipróbálása elemi szinten, az eredmények bevitele a pedagógus-képzésbe, illetve továbbképzésbe.

Az amerikai fél részéről az USA Vermont állambeli Institute for Sustainable Communities menedzseli a programot (ISC-Fenntartható Közösségek Intézete). Az egyéves periódus leteltével az intézet igazgató tanácsának több tagja jött Magyarországra, hogy helyszíni benyomásokkal, tapasztalatokkal erősítse meg a program eredményeiről szerzett információját. Az intézet igazgató tanácsa részéről szeptember 17-én az esztergomi munkacsoport nyílt napján vett részt *Douglas Costle*, az ISC igazgató tanácsának elnöke, az USA korábbi környezetvédelmi minisztere, *Jean Richardson* a vermonti egyetem professzora, a környezeti nevelés Amerika szerte ismert szakértője, *George Hamilton* az ISC igazgatója. Egyetlen európai tagja az intézet igazgató testületének Dávid Anna, Dorog polgármestere, aki szintén részt vett a rendezvényen.

Ezt az alkalmat kihasználva kérdeztük a messziről jött szakemberek véleményét az USA, illetőleg a magyar és kelet-európai környezeti nevelésről:

H.P.: Hamilton Úr! Ön többször jár Magyarországon. Személyes tapasztalatai alapján, hogyan értékeli a Körlánc eddigi tevékenységét?

G.H.: Elsősorban azt emelném ki, hogy a közreműködő tanárok a diákok számára nagyon hatékony eljárásokat valósítottak meg. Jelentős eredmény, hogy a projekt hatása az egész országra kiterjed, további fontos feladat, hogy továbbképzés formájában minél több pedagógus megismerkedjen vele.